

„Kulináris héjanász”

Parti Nagy Lajos: *Az étkezés ártalmasságáról*. Magvető Kiadó, Budapest, 2011

*Hasadnak rendületlenül
Légy híve, oh magyar!
Bölcsődtől kezdve sírodig
Ezt ápolod, ezt takard.
A nagy világon kívül
Nincs más, amit művelj:
Áldjon vagy verjen sors keze,
Itt enned, innod kell.
(Arany János)*

„Nevem Fibinger, a többit látják” (26). Ezekkel a szavakkal mutatkozik be túlsúlyos hősünk, a szaknévsorképes természetgyógyász a tömpemizséri nagyközönség előtt. Elhozta a megváltást a tömpemizsérieknek, vagyis az „amerikai és magyar tudósok több évtizedes közös munkájának kvintesszenciáját, izzadságuk millenniumi gyümölcsét [...] az örök magyar fiatalság ősanja, a méregtelenítés istennője, az Emese Acapulco Diabetikus Gyógyírő” (27) személyében. A helyszín a tömpemizséri kultúrház, ahol összegyűlt a falu túlsúlyos apraja-nagyja, hogy meghallgassa Fibinger előadását a Gyógyírőről, abban a reményben, hogy majd e csodaszer segítségével lefogynak végre. A Gyógyírő mellé kapnak harmincegy mérőpohárrnyi, humorral és iróniával fűszerezett előadást, amelyben Fibinger feltárlja a közönségnek elégedetlenségét a saját életével, Ilikével, Művházmargitkával és az egész helyszínnel kapcsolatban, megspékelve mindezt az időnként közbevetett kegyetlen, elborzasztó igazsággal, amely nem más, mint az étkezés ártalmassága. Nagy vonalakban így lehetne összefoglalni Parti Nagy Lajos legújabb kötetét, *Az étkezés ártalmasságáról*-t. Valójában ez egy túlegyszerűsített összefoglalása a kötetnek, hiszen ez csak a felszín, az étkezés ártalmassága csak ürügy, hogy egy kövér, megkeseredett ember beszéljen elfecsérelt, elrontott életéről, hogy még utoljára kipanaszkodja magát, mielőtt végleg beszorulna a pulpitusba, és eltűnne a süllyesztőben. Fibinger humorba ágyazott tragédiáját kínálja Parti Nagy Lajos megemésztendő étékként, amelynek nem más a vége, mint a főhős várható bukása.

A kötet kiindulópontja Csehov *A dohányzás ártalmasságáról* című írása. 182 „Már az első pillanatban világos volt, ha akarnék se tehetek úgy, mintha

ennek a dolognak nem lenne köze *A dohányzás ártalmasságáról* című Csehov-egyfelvonásoshoz.”¹ Csehov darabjában szintén egy megkeseredett figura beszél az életéről, néha pedig közbeveti az igazi témát, hogy a dohányzás roppantul káros az egészségre. Nem tesz máshogy Fibinger sem. A kötet közel kétharmadát az teszi ki, hogy elfuserált életéről beszél, élete párját, Ilikét becsmerli, és csak a szöveg maradék egyharmadában tér rá az igazi témára. A különbség a két hős között az, hogy míg Csehov figurája, Nyuhin semmit nem mond eredeti tárgyáról, csak annyit, hogy a dohányzás káros az egészségre, addig Parti Nagy alakja beszél a témáról is tudományos tényekkel, számításokkal alátámasztva. Az alapszituáció mindkét szövegben elég groteszk, hiszen ki látott már olyat, hogy egy dohányzó ember beszél annak ártalmasságáról, vagy hogy egy túlsúlyos ember beszél a helytelen táplálkozás ártalmairól? Azt hiszem, nem sokan, de talán furcsamód pontosan ez a groteszk helyzet kölcsönöz valami különös „bájt” a szövegnek, amely könnyedén magával ragadhatja az olvasót, amennyiben fogékony a nem szokványos témára és a nyelvi játékokra.

Fibinger a Parti Nagy tollából már megszokott rontott köznyelven tárja a nagyérdemű elé gondolatait. Ám emellett mindenféleképpen nyelvi játékokról, leleményességről is beszélünk kell. Hogy csak néhány példát említsek: a „kibaszmati”, a „micsurinba” vagy éppen a „le se szaharintod” (55) és a „honnan az anyám vargányás könyökeből tudjam...” (12) szófordulatok. Ezeket a trágár szavak elkerülése miatt használja. „A baszmati egy rizsfajta, ne féljen. És igenis, nem fogok trágárkodni az elveim ellenére, noha lenne okom” (8) – magyarázza meg egyben a kibaszmati szó eredetét, és nyugtatja meg Margitkát, a kultúrház megbízottját. A micsurinba szóra is található kézenfekvő magyarázat: Micsurin orosz biológus nevét kölcsönzi kisbetűsített változatban. A szövegben megjelenik a tudományos nyelv is, amely számos ponton összefonódik a rontott köznyelvvél, és így egyfajta roncsolódott tudományos nyelvet kapunk. A tudomány tényeit, megállapításait, számításait jó néhány helyen beemeli a szövegbe, és ezek nem is fiktív tények. Például ellenőrizhető adat a következő: „...a WHO hivatalos adatai szerint a világon minden harmadik felnőtt túlsúlyos és minden tizedik kövér. Az az effektíve illető, akinek a testtömegének több mint harminc százaléka zsír, az a nemzetközi mutatók szerint, orvosi értelemben elhízottnak tekinthető” (86). Az is valós tény, hogy dr. Carl Lumholtz norvég tudós kimutatta, hogy egyes kannibál törzsek nem szívesen fogyasztották a fehér ember húsát, mert az túl sós, és hányingert le-

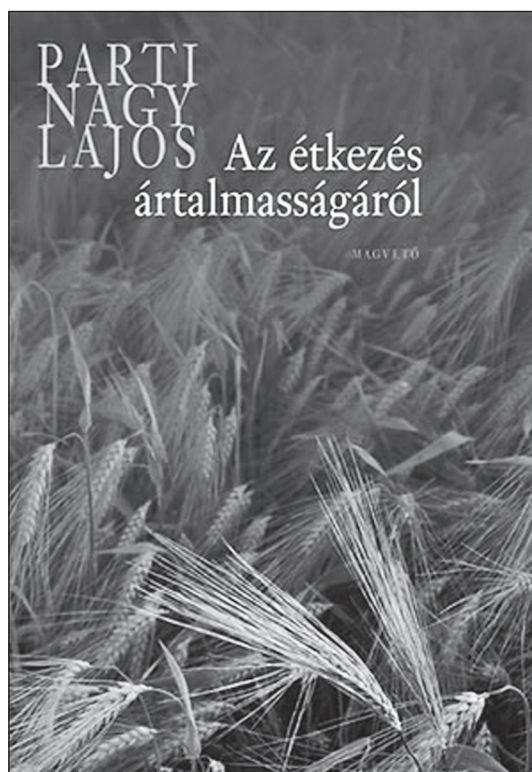
¹ Parti Nagy Lajos: Utálok történeteket kitalálni (Ágoston Zoltán beszélgetése). *Jelenkor*, 2012. 3. 292.

het kapni tőle, ezzel szemben a zöldséget fogyasztó népeket szívesen ették. Vagy például egy Vladimir Burakov nevű tetőfedő ittás állapotban nyársra húzva ette meg vendéglátói csecsemőjét, ami után annak túlzott sóartalmára és szomjúságra panaszkodott. Itt elérkeztünk a só témaköréhez. Fibinger több oldalon keresztül ecseteli a só káros hatását az egész emberiségre nézve. Nem csak a magyarok esznek túl sós ételeket, „...mi mind a só betege vagyunk...” (80). A túlzott sófogyasztás nem új keletű dolog, hiszen jobb híján többek között a sót használták – és használják ma is – a húsok tartósítására, főként a szegényebbek körében volt elterjedt, ugyanis nem kerülhetett naponta friss hús az asztalukra. Massimo Montanari írja egy helyen a könyvében: „A parasztok inkább az éléskamrát igyekeztek feltölteni, erre a célra viszont csak a tartósított hús felelt meg: főleg sertés és birka, de [...] a szarvast és a vaddisznót is megfűstölték vagy besózták. Erről a csodálatos, a létfenntartáshoz szinte nélkülözhetetlen anyagról – a sóról – írja a VII. században Sevillai Izidor Plinius nyomán: „hasznos, mint a nap”.² Mindezzel arra akartam utalni, hogy a só nagy mennyiségben ugyan nem egészséges, de Fibinger arról elfeledkezik, hogy a korábbi időkben kétségtelenül szükség volt rá a létfenntartáshoz. Talán innen maradt meg a mai napig ez a rossz szokás. A továbbiakban dicséri a gyomrot, hogy annak mi mindent kell kiállnia és megemésztenie, el kell viselnie a „kulináris héjanászt” (105), melyhez Fibinger az étkezést hasonlítja. Valamint szintén számadatokat sorol fel arra vonatkozóan, hogy melyik táplálékból mennyit eszik meg az egész emberiség egy év alatt, és arra vonatkozóan is, hogy miből mennyit evett meg élete során egy hetvenéves ember.

Mint már fentebb említettem, a szövegnek látszólag ugyan központi témája az étkezés és annak ártalmas hatása, ám nem biztos, hogy kifejezetten csak erre az egy szálra kellene koncentrálni az értelmezése során. Bele kell hatolni a szöveg mélyebb bugyraiba, egész a „gyomráig”. „És persze mindenki megkérdezte, hogy hát akkor miről szól a könyv, ha nem az étkezés ártalmasságáról. Na, erre nagyon nehéz válaszolni egy mondatban. Mert nyilván nem, de akkor miről. Illetve voltaképpen igen, de mégsem.”³ Kísérljünk meg tehát elmerülni ennek a Fibinger nevű szélesre nőtt pasasnak a bensőjében, derítsük ki, mi rejtőzik a zsírpárnák, a „lipidbuborékok” alatt, „miközben egyesek kizárólag a külsőséget bámulják, a bőr alatt rengő, fortyogó látvány-háját, a kinézeti testet, az embe-

² Massimo Montanari: *Éhség és bőség*. A táplálkozás európai kultúrtörténete. Atlantisz Könyvkiadó, Budapest, 1996

³ Parti Nagy Lajos: Utálok történeteket kitalálni (Ágoston Zoltán beszélgetése). *Jelenkor*, 2012. 3. 292.

ri szubsztancia egyik felét, ha tetszik érteni, mert a lélek az le van ejtve, bámulják, és kuncognak a penge szájuk mögött” (38). Ugyan ki gondolná, hogy a kövér embernek, esetünkben előadónknak is lehetnek érzései? Mert Fibinger igenis egy érző lélek, aki tele van komplexusokkal, amit a humor álcája mögé kíván rejtteni, ám mégis kiérződik a szövegből a keserűség. Kezdjük csak a mellesleg jogos felháborodásával annak kapcsán, hogy egy morbidobez embert belekényszerítenek egy szűk kis pulpitusba, amelybe természetesen beszorul. A szövegben időről időre visszatér erre a sérelmére, egy esetben a szintén kövér Aquinói Szent Tamáshoz hasonlítja magát: „Megjegyzem, az illető számára minden templomi padban ki volt fűrészelve három karfa jártában-keltében, hogy le tudjon ülni jelentős morbidobez létére” (39). A szöveg elején a humor mögül még nem minden esetben érződik ki Fibinger saját állapota feletti kétségbeesése. A nevetés ekkor még édes, ám később, ahogy egyre közeledünk a végkifejlet felé, kesernyés ízt hagy maga után a vidámság. Miközben próbálja magát betuszkolni a pulpitusba, a közönség természetesen nevet, amire Fibinger még biztatja is őket, efféle poénokkal dobálózik: „Elvégre magunk között vagyunk, ahogy mondani szokták. Mi több, ahogy elnézem az önök zö-

mének tisztelt abdominalitását, effektíve egy csónakban. Jujuj, ha moco-rognak, még elsüllyedünk!” (23.) Ezen a szöveghelyen egyaránt kritizálja a közönséget is és önmagát is. Teljes mértékben tudja, hogy mi játszódik le a túlsúlyos ember lelkében, hiszen saját maga is ebben a helyzetben van: „Én első kézből tudom, hogy mi zajlik abban a túlsúlyos, hallgató mélyben, ahol ezeknek a tömpemizsérieknek a tisztelt szíve dobog” (44). Így meg is tudja adni a túlsúlyos ember gondolatmenetét, aki számtalanszor elhatározza, hogy változtat szokásain, ám mindig szembetátálja magát azzal a bizonyos bökkenövel, hogy „mi lesz ezután a déli sült oldalassal [...]. Húsos, ruganyos, omlós, só, bors, őrölt kömény, piros arany, bőven fokhagymával spékelve, és csakis disznózsírban, naná, majd olajban!” (41.) Hát bizony, ez nagy kérdés, ám mindenre van megoldás, ami nem más, mint az Emese Acapulco Diabetikus Gyógyító. Eme csodás, életet adó elixír pedig az ukrán kannás unikum, amiből Fibinger előadása közben jó néhány mérőpoháryit magába dönt, aminek meg is van a hatása. Lefogyni ugyan nem lehet tőle, de felejteni igen, a túlsúly, az elfuserált élet feletti kereső bú feledésére tökéletes. Itt elérkeztünk egy újabb függőséghez: előadónk nem csak kövér, de iszákos is. Talán az előbbiből ered az utóbbi, vagy mindkettő egy töről fakad? Esetleg Fibinger gyerekkorára vezethető vissza minden, amikor társai disznóvágásost akartak játszani vele, vagy amikor a tanárai megjegyzéseket tettek a túlsúlyára? Ezek hatására egyre csak erősödött kisebbségi komplexusa, fokozva ezt az önmaga iránt érzett gyűlölettel. Na és mi volt mindezen a vigasz? Természetesen az evés. „Én effektíve a kisebbségem ellen ettem, mintha a számmal akarnám a lelki sebeimet befoltozni, amitől törvényszerűen híztam, s még kisebbség lettem. Naná. Ergo muszáj volt még többet ennem, és még jobban gyűlölni magamat” (59).

Az egész szöveg felfogható a tükör előtt előadott hosszú búcsúlevélként is. Fibinger hangja egyre kétségbeesettebb, egyre idegesebb, és egyre inkább a megmentőt várja Ilike személyében, aki azonban nem érkezik meg, mert a büfé és a toalett között ingázik Fibinger elmondása szerint. Az ilyen mondatokból például kiérezhető a halál utáni vágy: „Jól van, Ilike, te akartad, csillagvirágom, én a holnapi nulla óra nullától egy falat nem sok, annyit se eszek, nem és kész, betegedjek meg, szállítsanak, ahova akarnak. [...] Mi több: nem írok alá semmiféle mesterséges táplálást, ne is reménykedj, az infúziót elharapom, nem eszek, nem iszok, ezt, igenis, így vegyed tudomásul a továbbiakra” (40). Egyértelmű lemondás ez az életről. Nem is meglepő ez, ha az ember mindössze ennyit mondhat el magáról egy végtelenül szomorú, ám természetgyógyászunk egész lelkiállapotát jól kifejező mondatban: „Megmondhatom őszintén, az életem során ebben az egyben voltam sikeres, túlsúlyban” (59).

Ilike személye kérdéses az egész kötetben. Ő az élettárs, az előadás (ál)-főszereplője Fibinger mellett. Minden oldalon említést tesz róla, legtöbbször nem éppen kedvesen. Végig hangsúlyozza, hogy Ilike igenis jelen van, és minden szavát jól hallja, ám nem jelenik meg, nem látjuk egy pillanatra sem. Felmerül a kérdés, hogy létezik-e egyáltalán Ilike? Vagy inkább az, hogy Ilike ott van-e még, vagy már régés-rég elhagyta Fibingert, aki emiatt dühös rá, de ugyanakkor várja, hogy visszatérjen hozzá, és visszahúzza a halálból. Jól kiérződik a szövegből a ketjük feszült viszonya, ez az – Ady után szabadon – héjánásszerű kapcsolat. Az ilyen szövegrészek után jogosan lehetne felháborodva Ilike: „Mert arról nem tehetek, hogy az én mélyen tisztelt szennyesem is te vagy, Ilike” (12), vagy „Az a bajod esetleg, hogy »hányós zabagépnek« neveztelek? [...] Vagy máshonnan fúj a szél? Onnan, hogy ki tetszettek javítani a nevetséges állításodban, miszerint anorexia nervosád van? [...] Azt te csak szeretnéd, anyukám, az anorexiát, egyszerű bulimiás létedre” (31). Vagy például ez: „Ügyszólván hányni jár belé a lélek, mi tagadás” (72). Azt hiszem, ennyi példa elég annak az érzékeltetésére, hogy Fibinger nem tesz mást, mint becsmérő jelentéseket generálva, használja, működteti a nyelvet. Női szemmel nézve teljességgel érthetetlen, hogy ennyi megalázó mondat után Ilike még nem rohant be a színpadra, és tanította móresre – hogy ne mondjam, verte jól el – kedves párját. A helyzet azt valószínűsíti, hogy Ilike már csak egy hiányjel. Nemcsak hogy nincs a helyszínen, de esze ágában sincs visszatérni Fibingerhez, aki folyamatos dialógust folytat egyrészt a közönséggel és Ilikével, másrészt pedig a magyar költőkkel. Szabadon beemeli egyes soraikat, változtat rajtuk. A magyar irodalom nagy költőit és nagy verseit idézi némi módosítással, groteszk ferdítéssel: „Márpedig megtiltani nem lehet a virágnak” (24). Máshol: „Utóvégre azért vagyok itt, hogy mindent tudjak a magyarság táplálkozásáról, ki megbűnhődte ügyszólván a múltat és jövődöt...” (45). Megint máshol: „Ha nem tudsz mást, mint eldalolni privátim bajod s örömed, nincs rád szüksége a világnak, ezért a lantot, a költővel szólva, tegyed félre, és igaza van” (50). A továbbiakban is rájátszik a beszéd, több ízben is, a *Szózat* soraira és a történelmi múltra.

Bátran ajánlható szöveg ez mindenkinek és mindenkor: ebéd előtt és/vagy után, reggel és/vagy este, egyszerre fogyasztva és/vagy többszöri kisebb adagokra felbontva, habzsolva és/vagy jól megrágva. Egyszerűen csak fogyassza mindenki, ahogy kedve tartja. Egészségünkre!